

Tobago, 3-8 April, Port of Spain 1990, s. 49; *Demographic Yearbook: Economic and Social Affairs*, New York 2009, s. 98, 183, 259, 467, 498, 545, 642, 646; A. N. Dia v.dğr., "Trinidad Mud Volcanoes: Where do the Expelled Fluids Come From?", *Geochimica et Cosmochimica Acta*, LXIII/7-8, Amsterdam 1999, s. 1023-1038; M. J. Day – M. S. Chenoweth, "The Karstlands of Trinidad and Tobago, Their Land Use and Conservation", *GJ*, CLXX/3 (2004), s. 256-266; J. Leiter – S. Harding, "Trinidad, Brazil and Ghana: Three Melting Moments in the History of Cocoa", *Journal of Rural Studies*, XX/1, Amsterdam 2004, s. 113-130; E. K. Ramchran, "Mid-to-late Holocene Sea Level Influence on Coastal Wetland Development in Trinidad", *Quaternary International*, CXX/1, Amsterdam 2004, s. 145-151; B. Ramlal – S. M. J. Baban, "Developing a GIS Based Integrated Approach to Flood Management in Trinidad, West Indies", *Journal of Environmental Management*, LXXXVIII/4, Amsterdam 2008, s. 1131-1140; C. Gibbes v.dğr., "Wetland Conservation: Change and Fragmentation in Trinidad's Protected Areas", *Geoforum*, XL/1, Amsterdam 2009, s. 91-104; *Global Forest Resources Assessment 2005-Thematic Study on Mangroves Trinidad and Tobago Country Profile* (Draft, August 2005), <http://www.fao.org/forestry/8985-1-199.pdf> (09.10.2010).

MERAL AVCI

II. TARİH

Avrupalılar, Trinidad ve Tobago'dan ilk defa 1498 yılında Kristof Kolomb'un üçüncü keşif gezisinde İspanyol gemicilerinin ada sahillerine çıkmasıyla haberdar oldular. Bu sırada adalarda Aravak dili konuşan çeşitli gruplarla Karaib yerlileri yaşıyordu. Trinidad, İngilizler tarafından işgal edildiği 1797 yılına kadar İspanyol sömürgesi halinde kaldı. 1802'den itibaren resmen İngiliz sömürgesi yapıldı. Tobago adası, iki yüzyıl boyunca birçok defa el değiştirerek çeşitli Avrupalı devletlerin, nihayet 1814'te İngiliz sömürgeci yönetiminin hâkimiyetine girdi. 1889'da İngiliz hükümeti her iki adayı tek yönetim altında topladı. Trinidad ve Tobago, 1958-1962 yılları arasında İngiltere'nin bölgede bağımsız bir federasyon şeklinde kurduğu The West Indies'in bir parçası oldu. 31 Ağustos 1962'de bu federasyondan ayrılan Trinidad ve Tobago, İngiliz Milletler Topluluğu'na bağlı müstakil bir statü kazandı. 1976'da ülke yeni bir anayasa ile cumhuriyet rejimine geçti. 1980'de Tobago adası özerklik için bazı haklar aldı. 1996'da parlamento adaya daha geniş bir özerklik tanıyınca Tobago Meclisi adanın özerk yönetiminden sorumlu tek kurum haline geldi.

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

İslâm dininin ülkeye girişi XVIII. yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanır. Atlantik köle ticareti esnasında 1777'de Batı Afrika'dan

dan şeker kamışı tarımında çalıştırılmak üzere getirilen köleler arasında bulunan müslümanlarla Trinidad'da İslâm'ın varlığı duyulmaya başlandı. Bu müslümanların çoğu Senegal'de yaşayan Mandingo kabilesine mensuptu ve Arapça konuşmaktaydı. İlk getirilen köleler daha çok Port of Spain şehrinde ikamet etti. 1802 yılında adalara sevkedilen kölelerin sayısı 20.000'e ulaştı. Bölgede yer alan müslüman köleleri özgürlüklerine kavuşturmak amacıyla çeşitli kuruluşlar oluşturuldu (Free Mandingo Society). 1840'lı yıllarda Hindistan'dan getirilen ve şeker kamışı tarlalarında çalıştırılan anlaşmalı işçiler arasındaki müslümanlar adalara gelen ikinci müslüman grubu meydana getirmektedir. 1881'de bölgede bulunan Hintli işçi sayısı 50.000'e çıktı. Hindistanlı işçilerin adalara getirilmesi XX. yüzyıl başlarına kadar sürdü. Bunların arasındaki müslümanlar çoğunlukla Sünnî Hanefî idi; aralarında az sayıda Şîi de vardı. İşçilerin genellikle çalışma sürelerinin dolmasından ardından ülkelerine dönmeyip adalara yerleşmeleri sebebiyle 1914-1921 arasında bölgedeki topluluklara İslâm'ı öğretmek üzere Hindistan'dan din adamları geldi. 1924 yılına kadar Hindistan'dan getirilen çok miktarda Hint kökenli işçinin yaklaşık altıda biri müslümandı. Hıristiyanlığı kabul etmeleri için çeşitli baskılara mâruz kalan müslümanlar, bu baskılardan ancak ülkenin İngiliz sömürgesinden ayrılıp bağımsız olduğu 1962 yılında kurtulabildi. Hint kökenli müslümanlar daha çok Trinidad, Afrika kökenliler ise Tobago adasında yerleşmişti. Ülkede ayrıca Çin'den gelen küçük bir grup müslüman yaşamaktadır.

XIX. yüzyılın sonlarından itibaren müslüman toplumun ihtiyaçlarının giderilmesi ve haklarının savunulması amacıyla pek çok teşkilât kuruldu. İlk teşkilâtlanma 1883'te ülkeye anlaşmalı işçi olarak gelen Seyyid Abdülaziz adlı bir Afganlı ile başladı. Seyyid Abdülaziz, sözleşme süresinin dolduğu 1893'ten sonra kurduğu Doğu Hindistan Cemiyeti'nin (The East Indian Association) başkanlığını yaptı. Birçok caminin inşasına öncü olan Seyyid Abdülaziz 1907'de Trinidad'a kadı tayin edildi. 1927'de Takvîyetü'l-İslâm Cemiyeti'ni (Tackveyatul-Islami Association [TIA]) teşkil etti. Ardından gelen İslâmî kuruluşların en önemlisi 1930'larda oluşturulan ve müslümanların % 80'ini temsil eden, yönetim tarafından müslümanların resmî temsilcisi kabul edilen Ehl-i sünnet ve'l-cemaat Cemiyeti'dir (Anjuman Sunnatul Jamaat Association [ASJA]). Trinidad Muslim League

(TML), Trinidad Islamic Association (TIA) ve on dört küçük cemaati bir araya getiren The United Islamic Organization diğer önemli İslâmî kuruluşlardır. Bunların yanında Güney Amerika ve Karaibler İslâm Tebliğcileri ile İslâmî Vakıf ve Tebliğ Cemaati gibi bölgenin genelinde teşkilatlanmış cemiyetler de ülkede faaliyette bulunmaktadır. İslâmî gruplar arasında siyasî açıdan en tanınmış olanı ise 1980'lerin ortalarında Yâsîn Ebû Bekir'in kurduğu Jamaat al-Muslimin'dir (JAM). Örgüt sonradan İslâmiyet'i seçmiş, çoğunluğu Afro-Trinidad kökenli müslümanları temsil eder. Yâsîn Ebû Bekir liderliğindeki silâhlı kişiler 27 Temmuz 1990'da parlamento basarak başbakanı ve bazı devlet yöneticilerini rehine aldılar ve bir darbe girişiminde bulundular. Ancak bu teşebbüs hükümet kuvvetleri tarafından bastırıldı. Bu örgüt daha sonraki yıllarda da bazı olaylara karıştı. Nijerya Fülâni Devleti'nin kurucusu dinî lider Osman b. Fûdî (Osman dan Fodio) geleceğinin Afro-Trinidad kökenli müslümanlar üzerinde büyük etkisi vardır. Bu sebeple ülkede Şeyh Osman b. Fûdî Cemaati (Jama'at of Shaykh Uthman b. Fudî) adlı bir grup bulunmaktadır.

Trinidadlı müslümanlar XIX. yüzyılın ortalarında Port of Spain'de bir mektep kurdular. Batılı misyonerler, 1870 civarında ülkede ilk mescidlerin görüldüğünü kaydeder. 1930'lu yılların başlarında dinî eğitimin verildiği ilk mektepler açıldı. Ancak bunlar planlı bir müfredata ve iyi hocalara sahip olmayan gayri resmî okullardı. Düzenli okulların ilki 1930'ların sonlarına doğru Hint kökenli müslümanlar tarafından Chaguanas'ta hizmete sokuldu. Müslümanların daha etkin biçimde teşkilatlanmasıyla birlikte okul ve cami sayısı artmaya başladı. Günümüzde ülkede 100 civarında cami bulunmaktadır. Bunların % 70'i Anjuman Sunnatul Jamaat Association, diğerleri Trinidad Muslim League ve Trinidad Islamic Association'a bağlıdır. Trinidad'da Ahmediyye tarikatı önemli nüfuz sahibidir. Ülkede müslümanların banka ve şirketleri de vardır. Trinidad ve Tobago Devleti müslümanların bazı kutsal günlerini ve bayramlarını tanımaktadır. Müslümanların çıkardığı başlıca süreli yayınlar arasında *The Torch of Islam* (*The Islamic Herald*), Anjuman Sunnat-ul-Jamaat Association'un resmî yayın organı *Muslim News*, Cemâat-i Müslimîn'in yayın organı *Al-Nur*, Müslüman Gençler Cemiyeti'nin çıkardığı *Al-Naadiyah* ve İslâm Vakfı'nın (Islamic Trust) yayın organı *Muslim Standart* sayılabilir.

TRİNİDAD ve TOBAGO

BİBLİYOGRAFYA :

L. A. A. De Verteuil, *Trinidad: Its Geography, Natural Resources, Administration, Present Condition and Prospects*, London-New York 1884; J. H. Stark, *Stark's Guide-Book and History of Trinidad*, London 1897; E. Williams, *History of the People of Trinidad and Tobago*, New York 1964; Yogendra Kumar Malik, *The Democratic Labour Party of Trinidad: An Attempt at the Formation of a Mass Party in a Multi-Ethnic Society* (doktora tezi, 1966), University of Florida; H. I. Woodcock, *A History of Tobago*, London 1971; J. Millette, *Society and Politics in Colonial Trinidad*, London 1985; A. J. Payne, "Trinidad and Tobago History", *South America Central America and the Caribbean 1988*, London 1987, s. 623-624; M. Abdullah al-Ahari, "The Caribbean and Latin America", *Islam outside the Arab World* (ed. D. Westerlund - I. Svanberg), Richmond 1999, s. 447-452; A. Meredith John, *The Plantation Slaves of Trinidad 1783-1816*, Cambridge 2002; M. Arnet, "The Trinidad Muslim League", *MW*, XLVIII/1 (1958), s. 52-62; Omar Hasan Kasule, "Muslims in Trinidad and Tobago", *JIMMA*, VII/1 (1986), s. 195-213; C. G. MacKenzie, "Muslim Primary Schools in Trinidad and Tobago", *IQ*, XXXIII/1 (1989), s. 5-16; R. Fernandes, "Islam and Inter-Religious Encounter in Trinidad", *The Bulletin*, XV/1-2, Hyderabad 1996, s. 41-51; Halima Kassim, "Muslims and Missionaries of Trinidad", *ISIM Newsletter*, sy. 2, Leiden 1999, s. 27; L. Luxner, "Trinidad and Tobago", *The Oxford Encyclopedia of the Modern Islamic World* (ed. J. L. Esposito), New York 1995, IV, 234-235; Ferid Kâsımlı, "Trinidâd ve Tûbâgû, Müselmânân", *Dânişnâme-i Cihân-ı İslâm*, Tahran 1382/2003, VII, 273-276.

RIZA KURTULUŞ

TRİPOLİ

(bk. TRABLUSGARP).

TRİPOLİÇE

Yunanistan'da
Mora yarımadasında tarihî bir şehir.

Günümüzde Tripoli (Tripolis) adıyla anılan şehir verimsiz dağlık Arkadya bölgesinin en önemli yerleşim merkezidir. Mora yarımadasının orta kesiminde denizden 660 m. yükseklikte önemli bir geçiş yolu üzerinde yer almaktadır. Bir şehir olarak Osmanlı döneminde ortaya çıkmış ve özellikle XVIII. yüzyılda önemli bir İslâmî merkez haline gelmiştir. XIX. yüzyılda kullanılmaya başlanılan Tripoli (üç şehir) ismi kendisinden pek uzak olmayan antik üç şehre (Mantineia, Pallantion ve Tegea) işaret etmektedir. Bu isim Slavca olup antik dönemle bir ilgisi bulunmamaktadır. Daha önceki devirlerde kullanılan Trobolitsa adı muhtemelen eski Slavca Dabr ile yer belirten "işte"den gelmektedir. 900'lü yıllar-

da Slavca'nın değişime uğramasıyla yer eki "itsa", "itza"ya dönüşmüştür. Böylece Trobolitsa "meşe ağaçlı yer, meşelik" anlamı kazanır. Bu ad 900 yılından önce ortaya çıkmış olmalıdır. Trobolitsa ilk defa 1467'de Stefano Magno tarafından zikredilmiştir. Tripoli'nin günlük konuşma dilinde adı hâlâ Trobolitzta şeklinde geçer.

Tripoliçe yöresi 1460'ta Osmanlı idaresi altına girdi. Arkadya bölgesindeki başlıca şehir, o zamanlarda antik Tegea'nın devamı olup Tripoliçe'nin 12 km. doğusunda yer alan Muchli idi. Muchli çok zor ulaşılabilen bir yerde kurulmuştu. Osmanlı döneminde Tripoliçe büyük bir kasaba olma sürecine girince Muchli zamanla terk edildi. XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Tripoliçe büyük bir hıristiyan köyünden bir Osmanlı kasabasına doğru gelişme gösterdi. 1540'lara ait tahrir defterinde Tripoliçe'de 234 hıristiyan hânesine karşılık sadece yedi müslüman hânesinin bulunduğu belirtilir (BA, TD, nr. 560). II. Selim döneminde (1566-1574) yapılan tahrirde burada giderek artan müslüman cemaatine hizmet veren bir cami, bir okul ve bir hamam kaydedilmiştir. Bu nüfus müslüman olan yerli Yunan ve Arnavut hıristiyanlarla daha da büyüdü (BA, TD, nr. 446, s. 297). Tripoli ve çevresi başlangıçta Argos kadılığına bağlı idi. Daha sonra özellikle XVII. yüzyılda kasabanın ve köylerinin nüfusu arttığından Argos'tan ayrıldı ve müstakil bir kadılık haline geldi. 1078 (1667-68) tarihli Rumeli kadılıklarına ait resmî listede buranın altıncı derece kadılık olduğu belirtilir.

1668 yılının yaz sonunda Evliya Çelebi çok müreffeh, çekici ve güzel bir şehir diye nitelendirdiği kasaba hakkında geniş bilgi verir. Şehir bahçeler ve meyvelikler arasında yer alan taştan yapılmış, kiremitle kaplı binlerce güzel eve sahiptir. İki camisi vardı. Bunlardan Çarşı Camii'nin Mora'da bir benzeri bulunmamaktadır. Kitabesi bu caminin 1067'de (1657) yapıldığını belirtir. Ahmed Ağa tarafından inşa ettirilen diğer cami ise kubbelidir. Bunların dışında altı mahalle mescidi, iki medrese, çocuklar için üç mektep ve iki tekke mevcuttur. Ahmed Ağa Camii'nin avlusundaki Hüseyin Efendi Tekkesi büyük bir yapıdır; burada gelip geçenlere bol miktarda yiyecek dağıtılır. Tekke Halvetiyye tarikatına aittir. Şehirde bir hamam, tüccarlar için bir han ve seyyahlar için bir misafir evi vardır. Evliya Çelebi bu tasvirinin sonunda 420 hıristiyan mahallesi bulunduğunu yazar, ancak bunun mahalle değil hâne olması gerekir. Eğer böyle ise Tripoliçe'nin nüfusunun yarısından fazlasını müslümanların teşkil ettiği düşünülebilir. Kasabanın deniz seviyesinden yüksekte bir yerde kurulması sebebiyle iklimi yaşama-ya elverişlidir, ancak kışları çok soğuk geçer. Bütün nüfus Yunanca (Rumca) konuşur ve halkı çok misafirperverdir. 1679'da Bernard Randolph, yanlışlıkla antik bir şehir olan Megalopolis'le karıştırdığı Trapolizza'yı ziyaret etti. Ona göre burası Mora yarımadasındaki diğer yerler gibi büyük değildir, bununla birlikte bütün Arkadya bölgesinin en önde gelen mekânıdır. Geniş topraklara ve hayvan sürülerine sahip pek çok zengin Türk Tripoliçe'de yaşamaktadır.

1686'da müttefik hıristiyan devletlerle yapılan uzun savaşlar sırasında Venedik ordusu Tripoliçe'yi ve bütün Mora'yı Osmanlılar'dan aldı. Müslümanların bir kısmı kaçtı, çoğu katledilerek ortadan kaldırıldı, evleri yakıldı. 1702 tarihli bir Venedik sayımı Tripoliçe'nin sadece 274 hıristiyan hânesine sahip olduğunu, kadınlar ve çocuklarla birlikte nüfusun 966'ya bulunduğunu belirtir. 1127'de (1715) Osmanlı ordusu Venedikliler'i Mora'dan çıkartınca Tripoliçe yeniden Osmanlı idaresine girdi. 1128 (1716) tarihli yeni tahrir kayıtlarına göre burada hepsi hıristiyan olup ispençe ödeyen 664 yetişkin erkek nüfus mevcuttu. Tahrir heyeti Tripoliçe'de daha önce yaşayan müslüman nüfusun mülklerini, evlerini ve bahçelerini bulmuş, bunların "mâmur ve harap 384 bab" olduğunu kaydetmiştir (TK, TD, nr. 24, vr. 143^b-146^a). Bu rakam, 1686 yılından önce ortadan kaybolan müslüman nüfusun durumu hakkında bir gösterge teşkil eder. 1718'de Mora'nın merkezi kuydaki Nauplia'dan (Anabolu) içerdeki Tripoliçe'ye taşınınca kasaba büyük bir gelişme içine girdi. Mora paşası, idareciler ve askerî birimlerden meydana gelen gruplar fizikî büyümede rol oynadı.

1132'de (1720) Topal Osman Paşa şehir merkezinde büyük bir cami inşa ettirdi. Oğlu Râtib Ahmed Paşa buna bir mektep ekledi. Cerrâhî şeyhi Yahyâ Şerefeddin Moravî şehirde Mora'daki İslâmî restorasyon odak noktası olacak bir Halvetî tekkesi yaptırdı. Topal Osman Paşa Camii'nin 1657 tarihli Çarşı Camii'nin yeniden inşa edilmiş hali ya da tamamıyla yeniden yapılmış bir bina olup olmadığı bilinmemektedir. 1153 (1740) yılı civarında Mora Valisi Elhac Ebûbekir Paşa, Tripoliçe'nin merkezünde bütün Güney Yunanistan'ın en büyük külliyesini yaptırdı. Bu külliye kubbeli bir cami, bir medrese, bir mektep, bir hamam, bir bedesten ve büyük bir han